

INTERNATIONAL JOURNAL OF POLITICAL STUDIES

ULUSLARARASI
POLİTİK ARAŞTIRMALAR DERGİSİ

August 2018, Vol:4, Issue:2

Ağustos 2018, Cilt:4, Sayı 2

e-ISSN: 2149-8539

p-ISSN: 2528-9969

journal homepage: www.politikarastirmalar.org

KİTAP DEĞERLENDİRMESİ

ARAŞTIRMA ETİĞİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Elif Madakbaş Güleler

Arş. Gör. Dr., Sakarya Üniversitesi, SBF, SBKY, emakdakbas@sakarya.edu.tr

Finding Common Ground in Research Ethics: Consensus in Research Ethics Across the Social Sciences, Editör: Ron Iphofen, 1. Baskı, Emerald Publishing, UK, 2017.

Mindhunter (Türkçe ismiyle *Zihin Avcısı*), David Fincher'ın yapımcılığını üstlendiği dizinin adıdır. Olay 1970'lerde geçmektedir. Holden Ford ve Bill Tench isimli iki FBI ajanı, işledikleri cinayetlerde özellikle kadınları hedef alan katiller ile hapisane ortamında görüşmeler yapmaktadır. Amaçları bu kişilerin anneleri ve geçmişlerindeki kadınlarla ilişkileri üzerinden çıkarımlarda bulunarak kişilik prototiplerini çözmektir. Bu ipucu, bu tür cinayetleri işleme potansiyeli olan kişilik yapılarının önceden takip edilebilmesini ve cinayetlerin engellenebilmesini sağlayacaktır (www.imdb.com.tr). Zamanla görüşmelerin deşifresine başka araştırmacılar da dahil olur. Fakat Ford'un görüşmeler esnasında kullandığı yöntemler bir süre sonra grup ve FBI içinde tartışmalara neden olacaktır. Ford, görüşmecilerle yakınlık kurmak için kendi özel meselelerinden katılımcılara bahsetmeli midir? Katılımcılarla arkadaşlık kurabilmek için onlara hediye vermeli midir? Onları olay esnasına götürecek şekilde kurbanlarının eşyalarını onlara yeniden göstererek duygusal tepkilerini ölçmeli midir? Katılımcılar hapisten çıkmalarına yarayacağı düşüncesiyle cinayeti işlediklerini ısrarla reddederlerse ne olacaktır? Dizinin ana konusu kriminoloji ve suç psikolojisi olmakla birlikte yöntembilimle ilgili birinin ilgisini çekmemesi mümkün olmayan bir süreç de işlemektedir. Aynı zamanda Ford da görüşmeler ilerledikçe başarılı sonuçlar veren ya da izlediği yöntem ilgi çeken bir performans sergilemektedir. Fakat bir yandan da görüşmelerden etkilenmekte kurduğu duygusal bağlar kendi psikolojisine de zarar vermeye başlamaktadır. *Zihin Avcısı* belki de alan çalışması noktasında uç bir örnektir. Araştırmalarımız her zaman böylesi zarar durumlarının yoğun olduğu bağlamlarda gerçekleşmez. Yine de kendi içinde farklı sorunları barındırır. Akademik ya da yarı akademik bir çalışma, ayrıca, araştırmanın organizasyonundan

sonuçların yayınlanmasına dek pek çok farklı soruyu gündeme getirebilir. Bu durumda karşımıza neyi doğru yapıp neyi yapmadığımız sorusunu kendimize sormamızı sağlayacak “araştırma etiği” tartışması çıkar. *Finding Common Ground in Research Ethics: Consensus in Research Ethics Across the Social Sciences* isimli Iphofen’in editörlüğünde çıkan bu kitap da temelde sosyal bilimlerin tüm alanlarını kapsayacak bir araştırma etiğinin imkanını sorgulamaktadır.

Iphofen’in bu çalışması, araştırma etiği serisi kapsamında çıkan bir çalışmanın ilk cildir. Dolayısıyla devamı halihazırda planlanmakta ve yazılmaktadır. Iphofen, sağlık bilimleri alanından emekli olduktan sonra Avrupa Komisyonu ve Avrupa Araştırma Konsülü gibi yerlere bağımsız danışmanlık yapmaktadır. Aynı zamanda etik konusunda araştırma projeleri de yürütmektedir (Iphofen, 2017: vi). Bunların yanında Iphofen’in *nitel araştırma etiği* üzerine (Iphofen ve Tolich, 2018) ve *sosyal araştırmada etik karar vermeye* ilişkin bir kitabı da bulunmaktadır (Iphofen, 2011). Disiplinlerarasılığın artması ve yeni yöntemlerin gündeme gelişiyle araştırma etiği kapsamına giren tartışma konuları da çeşitlenmeye ve kompleks bir hal almaya başlamıştır. *İnsanların dahil olduğu bir araştırmanın* nasıl yürütüleceği, *riskler ve faydalar* arasında değerlendirme yapabilmek, katılımcılar için *güvenilir* olabilme, *zarar görebilmesi* daha muhtemel katılımcıları koruma, katılımcıların *rızalarını* alma ve *verinin kullanılması* gibi konular araştırma süreçlerinin ön plana çıkan soruları olmuştur (Anderson ve Cornell, 2017). Bu soruların cevaplanabilmesi amacıyla sosyal bilimlerde tartışmaların yapıldığı kapsayıcı çalışmalar geçmiş yıllarda da mevcuttur (Israel ve Hay, 2006). Sosyal bilimlerin kapsayıcılığı yanında her disiplin kendine göre etik kurallar ve kodlar geliştirme yoluna da gitmiştir. *Kriminoloji* (Cowburn ve diğerleri, 2017) gibi spesifik alanlar kendi etik tartışmalarını yürütme yoluna giderken *nitel araştırma* gibi (Wiles, 2012) araştırma türleri özelinde farklı soruların ön plana çıktığı çalışmalar da söz konusu olmuştur. Bunun yanında sadece araştırma sürecinde değil *basım* aşamasında, öğrencilere *danışmanlık yapma* durumunda, *akademik personelin işe alımında*, *araştırmacıların değerlendirilmesi* gibi çeşitli konularda etik sorunlar söz konusu olmaktadır (Mustajoki ve Mustajoki, 2017). Küreselleşmenin ve disiplinlerarasılığın arttığı noktada farklı disiplinlerin ve kültürlerin karşılaşması, orta yolun nasıl bulunacağı sorusunu da gündeme getirmektedir (Nakray ve diğerleri 2016). Araştırma süreçlerine internetin kattığı yenilikler de online ortamda nasıl araştırma yapılması ve bu araştırma esnasında nelere dikkat edilmesi gerektiği konusunda yeni sorular ortaya atmaktadır (Zimmer ve Kinder-Kurlanda, 2017). Tüm bu tartışmalar kapsamında

Iphofen, yeni soruların farkında olarak Avrupa ya da dünya ölçeğinde ortak bir etik kodlar bütünü geliştirebilmenin mümkün olup olmayacağını sormaktadır.

Iphofen, öncelikle araştırmaların birbirini tekrarlaması konusuna değinmekte; aynı argümanı ve çıktıları sunan çalışmaların bilimsel katkısını sorgulamaktadır. Veri tabanlarının bu kadar erişilebilir olduğu, eskiden olduğu gibi literatüre hakim olmak için sadece büyük kütüphanelere ulaşmanın gerekmediği bir ortamda elbette avantajlar vardır. Fakat tüm literatürü bilmek özgün bir katkı sağlamaya yeterli midir? Çalışmanızı bitirmek üzereyken aynı sonuçlara ulaşmış ya da aynı argümanlara sahip bir yazının yayınlandığı görüldüğünde ne yapılmalıdır? Bu durumda önemli bir yayından haberdar olmama gerekçesi hızla azalmaktadır. Fakat belirsizlikler de aynı hızla artmaktadır. Araştırmanın geneline referansta bulunan bu tür soruların yanında e-araştırmanın gündeme gelmesiyle de (e-etnografi gibi) bir topluluk ile iletişim kurma, kimliğini saklama ya da açığa vurma, katılımcıların rızasını alma konusu bildiğimiz klasik araştırma yöntemleri ilkelerinin de yeniden düşünülmesini gerektirmektedir. Farklı kurumların farklı etik kodları olduğunda nasıl bir işbirliği gerekecektir? Birinin izin alınmasını gerek gördüğü bir aşama için diğeri buna gerek duymazsa nasıl bir yol izlenecektir? Fakat evrensel ya da daha kapsayıcı bir etik kodlar bütünü oluşturmak, “haklar” söylemine benzer bir şekilde ilerlemektedir. Somut koşullar altında nasıl haklar çatışmasını deneyimliyorsak gerçek araştırmalarda da etik çatışmalar yaşamamız söz konusudur. Sınırları ve çizgileri keskin bir biçimde çizilmiş bir araştırma etiği mi düzenlenmelidir? Yoksa araştırmaların çeşitliliğinden doğacak sorunlar için yapılacak tartışmaların sağladığı geri beslemeler ile sürekli revize edilebilen daha pragmatik temellere dayanan bir yapı mı oluşturulmalıdır? Iphofen bu noktada ikinci seçeneğe doğru yönelen fakat temel bazı kuralların oluşturulabileceği bir yapı önerir gibi durmaktadır. Dahası, her biri ilerleyen bölümlerde daha detaylandırılacak projelerden ve ortak bir zemin oluşturmaya dönük çalışmalardan bahsederek ön bilgi vermektedir (Iphofen, 2017: xi-2).

Iphofen’in editörlüğünü gerçekleştirdiği kitap, yakın geçmiş zamanda gerçekleştirilmiş sempozyumların çıktılarının tartışılmasına dayanmaktadır. Pek çoğu da birbirine cevap şeklindedir. Kitapta *komünitaryan ilkeler* (Hammersley, 2017), *kapsayıcı/genelleyici etik* (Carpenter, 2017), *gömülü etik* (Macdonald, 2017) gibi daha makro tartışmalar yer alırken *sorumluluk* (Hunter, 2017; Sleat, 2017), *standart geliştirme* (Parry, 2017), *ortak ilkeler* (Dingwall ve diğeri, 2017), *işbirliği* süreçleri (Emmerich, 2017) gibi konular da spesifik olarak ele alınmaktadır. Buraya kadar bahsi geçen tartışmalar, kitabın “Konsensus Arayışı: Araştırma ve Etiği ve Sosyal Bilimler” başlıklı ilk kısmına aittir. “Uluslararası Boyut:

Interdisipliner Etik ve Bütünsellik” başlıklı ikinci kısımda ise *Brunswick Deklarasyonu* (Iphofen, 2017), RESPECT isimli proje (Gorup, 2017), *günümüzde standart ve protokoller* (Lombardo, 2017), SATORI projesinin çıktıları (Brey ve diğerleri, 2017), araştırma etiğinin *yasal* boyutu (Kritikos, 2017) ve Iphofen’ın “geçici sonuç” dediği değerlendirmesi yer almaktadır. Kitap boyunca tartışmalar esnasında örnekler verilse de geniş kapsamlı bir örnek olay incelemesi yalnızca birinci bölümde yer alan “Kanada deneyimi” ile yapılmaktadır (Zimmerman, 2017). Kitap, tartışmalarını daha soyut ve felsefi bir düzlemde yürütmekte fakat makro tercihlerin kodların oluşturulması sürecini ne kadar etkileyeceğinin bilincinde hareket etmektedir. Eğer kitabın devam edecek ciltleri olacaksa bunların örnekler üzerinde daha fazla durması ilk ciltle birlikte daha bütüncül bir yapıya kavuşmasını sağlayacaktır.

Özellikle doktora sürecindeki öğrencilerin, bu öğrencilerin sorularıyla karşılaşan danışmanların, daha büyük çaplı araştırmaların taslaklarını inceleyen etik komisyonların ve araştırmacıların meta tartışmaları ve yazılı düzenlemeleri takip edebilmelerini sağlayacak bu çalışma, aynı zamanda, var olan kodların ve kuralların revize edilmesi noktasında da ufuk açıcı olabilir. Diğer yandan farklı akademik çevreler, kurumlar ve araştırmacılar ile yoğun iş birliği gerektiren çalışmalarda baş gösteren sorunlara ortak bir zemin bulunması ya da ortak zemini gerekçelendirebilecek protokol ve düzenlemelerden haberdar olmak açısından da oldukça faydalı görünmektedir. Teknik sorulara cevap veren çalışmaların daha revaçta olması gerçeği göz önünde bulundurulsa da tartışmayı haklara benzer şekilde küresel-yerel çatışmaları ekseninde düşünebilecek bir zemine sahip olabilmek, uzun süreli ve tutarlı bir akademik politika ve araştırma politikaları için yol gösterici olabilecektir.

Kaynakça

“Mindhunter”, <https://www.imdb.com/title/tt5290382/>, Erişim Tarihi: 05.07.2018.

Anderson Emily E. ve Amy Cornell (2017). *100 Questions (and Answers) About Research Ethics*, Sage Publications.

Cowburn, Malcolm. Loraine Gelsthorpe ve Azrini Wahidin (2017). *Research Ethics in Criminology: Dilemmas, Issues and Solutions*, Routledge, New York ve Oxon.

Iphofen, Ron ve Martin Tolich (Edt.) (2018). *The SAGE Handbook of Qualitative Research Ethics*, Sage, Los Angeles ve Londra.

Iphofen, Ron (2011). *Ethical Decision-Making in Social Research: A Practical Guide*, Palgrave Macmillan.

Israel, Mark ve Iain Hay (2006). *Research Ethics for Social Scientists*, Sage, Londra ve New Delhi.

Mustajoki, Henrikka ve Arto Mustajoki (2017). *A New Approach to Research Ethics: Using Guided Dialogue to Strengthen Research Communities*, Routledge.

Nakray, Keerty. Margaret Alston ve Kerri Whittenbury (2016). *Social Science Research Ethics for a Globalizing World: Interdisciplinary and Cross-Cultural Perspectives*, Routledge.

Wiles, Rose (2012). *What are Qualitative Research Ethics?*, Bloomsbury.

Zimmer Michael ve Katharina Kinder-Kurlanda (2017). *Internet Research Ethics for the Social Age: New Challenges, Cases, and Contexts*, Peter Lang.